LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF ILLINOIS

PLAVTINORVM CVPEDIORVM FERCVLVM DVODEVICESIMVM.

AD

ORATIONES ALIQVOT ADOLESCENTVM

SCHOLAE THOMANAE

VALE DICENTIVM

DIE XXV. MENS. APRILIS A. CHR. MDCCCXXXIII.

H. IX. MATVTINA

AVDIENDAS

OMNES SCHOLAE AC SIBI BENEVOLENTES

INVITAT

FRIDER. GVIL. EHRENFR. ROSTIVS

RECTOR.

Inest dissertatio de Plautinarum fabularum titulis.

LIPSIAE

LITTERIS STARITZII, TYPOGR. ACAD.

DE PLAVTINARVM FABVLARVM TITVLIS.

Cum titulorum eadem quae omnium omnino nominum vis ac potestas sit, ut iis vel personae, quibus dantur, cogitari, cognosci et a similibus facile distingui possint, iam antiquissimorum temporum hominibus usitatum fuit ingeniorum quoque opera literis exarata inscribere titulis, quo huiusmodi animorum pabuli appetentes de argumentis librorum admonerentur, bibliothecarum possessoribus paratae copiae usus expediretur, Sosii autem merci suae seu vendibili seu invendibili emtores adducerent. Constat vero inter eruditos fuisse multos titulos non ab ipsis operum auctoribus inventos, sed excogitatos ab iis, qui vel singulos libros manu sua describerent, vel plures in unum quasi corpus colligerent. Qua re factum est, ut de quorundam titulorum, quos prae se ferunt nonnulla antiquorum studiorum doctrinaeque monumenta, auctoritate dubitare liceat, idque tanto maiori iure, si quid illi in se habent, quod eius viri, cuius opus esse perhibentur, ingenio, doctrinae, moribus, aliisque rationibus aliqua ex parte repugnat. Sed quoniam ista dubitatio non solum per se mo-

lesta est, verum etiam opinionem de ipsius argumenti inventione et tractatione minuere potest, cumque in officiis philologi sit offusas antiquitati nebulas, quantum potest, discutere, non videtur mihi otium suum inutili occupare negotio, qui indagandae veritati titulorum, quos scripta veterum gerunt, aliquid curae et laboris impenderit. Quod igitur ad Plautum attinet, non est dubium, quin ille in titulis ponendis maiorum morem sponte secutus sit, imo etiam, ut poeta scenicus, id facere coactus fuerit; quippe cuius maxime intererat, ut sibi fabulam daturo populus omissis rebus aliis daret spectandi operam, ad quam frequens hominum numerus non certius exspectari poterat, quam si a praecone ludos indicente (Pseud. I. 5, 133.) nomen quoque comoediae indicabatur. Ignoti enim novimus nullam esse cupidinem, certe non tantam, quantam rei, cuius dulcedinem vel alio tempore iam percepimus, vel percepturos esse ex ipso nomine suspicamur. Quaeritur autem, utrum omnes fabularum inscriptiones, quae nunc leguntur, a Plauto proficiscantur, an sint, quae alios habere videantur auctores, et quaenam illae sint? Atque hic videor mihi omnium eruditorum consensu posse contendere, eos titulos haud dubie esse Plautinos, qui a prologo poetae simpliciter adscribuntur, quique nihil aliud dicunt, quam ipsum nomen graecae fabulae, vel ex toto vel ex parte ab illo in latinum translatae. Sic enim Onagum Demophili Asinariam, Clerumenos Diphili Sortientes, Emporon Philemonis Mercatorem vocavit; in una tamen paullo licentius fecit, cum Philemonis Thesauro Trinummo nomen imponeret. Hos ti-

tulos Plauto deberi satis perspectum est, pariter atque illos, qui a persona, quae primas in fabula partes agit, repetuntur, quarum vel propria nomina, ut Amphitruo, Curculio, Epidicus, Bacchides, Menaechmi, Pseudolus, Stichus: vel gentilicia, ut Persa: vel ordini cuidam civium communia, ut Miles et Mercator: vel animi mores notantia, ut Truculentus: vel insignem fortunam indicantia, ut Captivi, inscriptionis loco posita videmus. In quo tam manifesta graecorum cum tragicorum tum comicorum poetarum, quorum tituli fabularum fere omnes ex hoc fonte manarunt, vestigia deprehendas, ut nulla caussa sit, cur alium, quam Plautum, illorum titulorum auctorem fuisse censeas. Idem de Rudente statuendum est; quod licet non sit aliquod primariae personae nomen, tamen rem significat, quae principalis erat caussa argumenti per totam istam comoediam tractati et explicati. Aliter se res habet cum coterarum fabularum titulis, quos variis de caussis in dubium vocare licet. Ac quod primo ad *Casinam* attinet, mirum videri potest, cur Casinae nomen inscriptum sit fabulae potius, quam *Sortientes;* quo vocabulo prologum non tam interpretari voluisse graecum verbum *Κληρούμενοι*, quam latinum comoediae nomen exhibere, apparet e formula: *latine vocatur haec comoedia;* qua alibi quoque usurpata non vim ac potestatem graeci vocabuli, sed titulum fabulae, respici in promptu est. Enimvero non est facilis expeditu quaestio, utra prima ac propria fabulae inscriptio fuerit. Nulla enim caussa emergit, cur Plautus interpretamentum graeci nominis fabulae, in qua homines, qui de puellae

cuiusdam possessione inter se certant et sortiuntur, utique invenias, mutaverit cum personae nomine, quae tantum abest, ut primas partes agat, ut ne semel quidem in scenam prodeat. Is vero, qui pro Casinâ muliebri vestitu ornatus nuptum datur, tacitus scenam transit. Quodsi vero Plauto placuerit a more suo recedere et graeco titulo in latinum verso Casinae nomen anteferre, non recte dictum est a prologo: *vocatur haec comoedia latine Sortientes;* sed dicendum erat, similiter ut in Trinumo, quem titulum poeta Diphili Thesauro substituit, *huic nomen graece est Clerumenis fabulae, Plautus nomen Casinae fecit.* Atque hanc sententiam fuerunt, qui inesse putarent verbis, quae sequuntur: *scripsit latine Plautus cum latranti nomine;* eo enim nomine ipsam significari Casinam, propterea quod mulieres maledicae saepe cum oblatrantibus canibus comparentur (quod in hac ipsa comoedia accidit non Casinae quidem, sed Olympionis uxori II. 5, 9-12.), atque adeo ita appellentur e. g. apud Aristoph. in Vespis v. 1442. Verum enimvero cum idem convicium fiat passim litigiosis maribus, neque etiam omnes mulieres sint oblatratrices, non potuit auctor prologi *latranti nomine* mulieres omnino indigitare, minime vero subornatam Casinam, quae nullum sonum edebat. Accedit quod nihil fuerit ineptius, quam quo loco maxime decebat prodi verum fabulae titulum, reticeri illum, proque eo perplexa verborum figura quasi per transennam ostendi personam, quam sub illis orationis integumentis ne lyncei quidem oculi agnoscerent. Neque vero opus erat utramque fabulae inscriptionem latinam cum obsoletam

tum novam exhiberi spectatoribus, quibus satis erat scire usitatum nomen fabulae eiusque auctorem; quod utrumque fecisse videmus prologum, dicentem: *Clerumenoe vocatur haec comoedia graece, latine Sortientes;* ac deinde: *Diphilus hanc graece scripsit, post id rursum denuo latine Plautus.* Haec spectatorum sufficiebant desiderio. Cur igitur additur: *cum latranti nomine?* Scilicet ioci risusque gratia. Referenda enim sunt haec verba non ad comoediam, quae scripta sit cum latranti nomine, quod vix latine dictum esse censeo, sed ad Plautum, cui latrans nomen h. e. caninum, ideo tribuitur, quia canes quidam, quorum aures latius patebant, Festo memorante, Plauti appellabantur. Manet igitur incertae auctoritatis titulus fabulae, quae nomen habet Casinae. Multo autem incertiores sumus de inscriptionibus Asinariae, Cistellariae, Aulelariae et Mostellariae; quas quidem, omitto enim Vidulariam, de qua fabula iudicare non licet, a Plauto esse profectas aegre vixque credere possumus.

Vt enim supersedeam inquirere, cur Plautus in duabus postremis deminutivas titulorum formas praetulerit primitivis, etsi in ipsa fabula Aulularia commemoretur olla quidem sed non ollula, in Mostellaria autem nulla fiat parvi monstri mentio; utque hoc praeteream, repugnare latinae grammaticae legibus derivari adiectiva a nominibus, quae nulla inveniuntur, veluti Mostellaria deduci solet a Mostello, quod parvum monstrum significet; quasi possit remotior surculus ex arbore nasci sine propagine; ipsa inquam dicendi consuetudo eiusmodi titulorum usum repudiat. Nam cum istius ter-

minationis nomina adiectivorum naturam habeant, quibus titulorum loco usurpatis addenda sit vox fabula sive comoedia; libet mihi quaerere, quid fabula asinaria, aulularia, et quae similiter inscribuntur, significet? Respondebitur forsitan, istius formae adiectivis indicari id, quod ad aliquam rem pertineat, quemadmodum lex frumentaria aut agraria ea sit, in qua de frumento comportando aut de agris dividundis agatur. Sed hoc responso non contenti sumus. Est enim omnium adiectivorum ea vis, ut nomina, quibus applicantur, angustioribus finibus circumscribant et pro notis valeant, quibus res unius generis inter se differunt et distinguuntur. Quam quidem facultatem istae adtributiones tum demum habere possunt, si rei, de qua agitur, classes constituunt, neque vero uni et singulari rei adhaerent, quo casu ad explicandam generaliorem aliquam notionem nihil lucis afferunt. Hinc fit, ut lex frumentaria, agraria, tabellaria recte ita vocentur, quia tales fuerunt legum species; sed quid sit fabula aulularia, asinaria, cistellaria, ut hoc intelligas, priusquam ipsam legeris aut spectaveris, Oedipo tibi coniectore opus erit. Istiusmodi enim tituli, qui respondent vernaculo: *Topfcomoedie*, *Eselscomoedie*, non proprium edunt comoediae nomen, sed proprias fabularum formas significant, quae tamen nullae fuerunt. Quare a me impetrare nequeo, ut Plautum, cui in manu erant rectiores tituli, asina, cistella, aulula, illarum inscriptionum auctorem fuisse censeam; sed alios, quicunque fuerunt, inventores earum puto, veteres forte grammaticos, ut Varronem, Nonium, Festum, aliosque illorum aetati suppa-

res aut ea priores; qui cum administrandae suae provinciae gratia opus haberent librorum titulis, quasdam Plautinas fabulas, iis casu aliquo carentes, inscripsisse videntur nominibus, quae argumento utcunque essent convenientia et ad formam similia illis, quae apud alios poetas reperirentur. Quorum quidem auctoritate perversae istae inscriptiones frustra defenduntur. Nam ut ad unum Naevium respiciam, commemoratur quidem illius Carbonaria, Corollaria, Tabellaria, Testicularia; sed his vocabulis commode notari potuerunt mulieres ad similitudinem masculini generis nominum, botularius, cinerarius, crustularius, ab arte quam exercebant, vel negotio officioque quo fungebantur, ita appellatae. Carbonaria enim est, quae carbones aut vendit aut tractat (*Aschenbrödel*); Corollaria, quae coronas nectit (*Blumenmädchen*): Tabellaria, quae tabellionum vicem gerit (*Botenfrau*): Testiculariam vero, quo titulo ne spurcissimus quidem homo ad spectandos ludos invitare populum audeat, scripsisse Naevium dubito, proque eo pono Gesticulariam h. e. saltatricem (*Tänzerin, Jongleuse*). Vnde verosimile fit, si qua similis commatis nomina a Plauto usurpata fuerunt, ea parem habuisse potestatem, et Friuolariae quidem nomine indicari mulierem, quae res frivolas i. e. nugas muliebres faciat vendatque (*Putzmacherin*); Clitellariam, quae baiulorum more onera clitellis imposita in tergo portet (*Lastträgerin*, cf. Mostel. III. 2, 94.): Baccariam, feminam μυροπωλίδα, unguentariam (*Parfumeuse*). Hanc igitur fuisse potestatem ita sonantium titulorum, qui quidem solam deperditae

alicuius fabulae memoriam conservarunt, e caussis superius positis coniector; si qui vero ita comparati sunt, ut nulla iis sive per se, sive propter fabulae, quae restat, argumentum, cum feminini sexus hominibus ratio intercedat, eos deberi statuo grammaticorum incogitantiae, qui vera poetarum exempla falso imitabantur. Id quod factum esse verosimile est cum Plauti Nervolaria, Vidularia, etiam Cornicularia, nisi postremo nomine vocata sit mulier, quae caput alto comae suggestu in cornu modum haberet aedificatum*); de Asinaria vero certum atque exploratum.

Huic enim fabulae dedisse Plautum nomen Asinario non Asinariae, cum ex argumento fabulae, in qua mercator asinarius neque vero mercatrix**) suas agit partes, satis apparet, tum vincitur etiam graeco nomine Onagos in prologo posito; quod quidem nomen vertere in Asinariam Plauto non magis per leges grammaticas, quam per ipsos spectatores licebat. Nam verba illa: *si per vos licet*, pro mera urbanitate comica adduntur, nequaquam ut excusent soloecismum, quem vitare poeta facile poterat servando proprio personae genere, retinendoque aliorum more, ut L. Afranii, cuius commemorantur fabulae Cinerarius et Temerarius inscriptae. Itaque ego

---

*) Hunc capillorum ornatum videtur Ovidius in Art. Amat. L. III. v. 147. vocare *testudinem Cyllenean*. Cfr. Boettigeri Sabina I. p. 528. et passim alibi.

**) Nec mulier vesanae libidinis ad instar *asinariae Pasiphaes* apud Appuleium Metam. L. X. pag. 714. edit. Oudendorp.

illius comoediae titulum corrigendum, eoque confidentius Asinariam e proscenio expellendam duco, quo clarius e verbo *vult*, a prologo usurpato, emergit, ipsum Plautum, quantum recti et elegantis sermonis exemplum! fuisse illius prologi auctorem. Nec prius ad sententiam Stephani aliorumque virorum doctorum, qui eiusmodi formae titulos adscito nomine fabula vel comoedia interpretandos esse statuerunt, accedam, quam apud ullum probatum et antiquum scriptorem vocabulum fabula vel comoedia illius formae, de qua loquimur, nominibus adiunctum invenero. Posse enim defendi illam nominis omissionem eo modo, quo nonnulla graeca et latina carmina inscribuntur, Ilias quidem, Theseis, Aeneis, Briseis, id multis de caussis negandum puto; cum quia horum nominum forma alia est, patronymica quidem, quae novas parit interpreti difficultates, non tollendas illas, ut multis visum est, supplenda voce *ποίησις* *), cui istos titulos a ve-

*) Id neminem ignorare Franckius ad Tyrtaeum p. 171. confidenter dixit, sed exemplis aut rationibus probare supersedit. Nam quae vir doctissimus affert Eustathii verba, iis confirmari quidem potest, quod ille vult, vocabuli *ποιήσεως* ea vis, qua corpus poematum significat, neutiquam vero demonstrari necessitas cogitandi illius vocabuli notionem, ubi *Ἰλιὰς* aut *Ὀδύσσεια* simpliciter commemoratur. Ita vero scribit Eustathius ad Homer. p. 5. edit. Rom. *Δοκεῖ δὲ ἡ τοιαύτη λέξις κτητικὴ εἶναι καὶ ἐλλειπτικῶς ἔχειν. ὥςπερ γὰρ λόγχη καὶ γῆ καὶ τροία καὶ μάχη καὶ σκοπιὰ ἰλιὰς παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἀντὶ τοῦ ἰλιακὴ ὅ ἐστι τρωϊκὴ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἰλιὰς βίβλος δηλαδή· ἢ ἰλιὰς ποίησις. ἢ ἱστορία ἰλιάς.* Sed quam parum certa Eustathio eius rei ratio constiterit non solum ex usu verbi *δοκεῖν*, sed

tustissimis scriptoribus adiectiuorum loco additos nusquam deprehendimus, tum quia origines illarum inscriptionum aeque ac Plautinarum non omnes ad carminum auctores certo

inde quoque apparet, quod plura proposuit nomina, nequaquam idem notantia; in quibus cum *ποίησις* quoque inveniatur, mirum sane est, cur ipse non alicubi in suis commentariis *ἡ Ἰλιὰς ποίησις* scripserit, sed sic potius *ἡ τῆς Ἰλιάδος ποίησις* aut *ἡ ποίησις, ἡ κατὰ τὴν Ἰλιάδα,* aut ut plurimum *ἡ Ἰλιὰς* sine illo supplemento; cuius interdum immemores fuisse grammaticos cum Franckius dicit, non satis virum doctum intelligo. Quod autem possessivam potestatem attinet, quam Eustathius illi Iliadis titulo tribuit, vide quam inconveniens ea sit adiectae voci *ποίησις*, quae non eodem modo potest appellari *Ἰλιὰς*, ut *λόγχη* et reliqua nomina a grammatico allata, quibus res indicantur, quae ab Iliensibus h. e. Troianis habentur, tenentur, geruntur, occupantur; quod non aeque cadit in Iliadem, in qua de rebus Iliacis agitur. Quodsi quis hanc dubitationem meam auctoritate Horatii, qui *Iliacum carmen* dicere ausus est, praecidi arbitretur, eum meminisse volo, non quaeri a me de venia, quam poetarum insolenter dictis facile damus, sed postulari proprietatem et perspicuitatem sermonis, in librorum titulis maxime necessariam, ab ista vero Homerici carminis inscriptione tam alienam, ut non dicam Horatius, sed omnino nemo, qui intelligi vellet, pro *Ἰλιάδα* simpliciter diceret *Iliacum.* Tantum vero abest, ut implicata illius nominis ratio expediatur ope Iuvenalis, qui, quemadmodum Eustathius *ἡ τῆς Ἰλιάδος ποίησις*, ita *carmen amicae Thebaidos* dicit (VII. 82.), ut multo fiat obscurior. Nam si *carmen Thebaidos* nihil aliud significat, quam *carmen poesis Thebaidos*, fas quoque erit dicere: *carmen carminis Thebaici.* Quod cum non liceat, oportet illum genitivum casum aut aliam habere caussam, quam repetitum idem nomen a quo regitur, aut adpositionis loco stare, quae tamen natura sua non admittit eiusdem vocabuli positionem.

referre licet, quod de Homero saltem exploratam est; denique quia nonnulla istorum nominum iam antiquitus etsi per orationis figuram pro mulierum nominibus haberi potuisse, Ouidii testimonio insigniter probatur, ita dicentis: (Trist. II. 3, 71 etc.)

Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de qua
Inter amatorem pugna virumque fuit?
Aut quid Odyssea est, nisi femina propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis.

Quae verba vide quam meae sententiae de vocibus fabula vel comoedia titulorum Plautinorum interpretationem non adiuuantibus, suffragentur! Nihil autem proficere mihi

---

Simili obscuritate laborat Odysseae titulus, qui vel propterea non eget additamento *ποίησις*, quia accentus inclinationem habet personarum nominibus propriam. Id iam Eustathio observatum est, cuius haec verba sunt: p. 1380. 41. edit. Rom. *προπαροξύνεται δὲ ἡ λέξις ὁμοίως τῷ ἱερεὺς ἱέρεια. βασιλεὺς βασίλεια. εἰ καὶ ἄλλως κατὰ λόγον κτητικοῦ παροξύνεσθαι ὤφειλεν.* Sed cum grammaticus ille non habeat personam, quae hoc nomine vocetur, comparat illud cum neutrorum adiectivorum terminatione, *ἠκολούθησε δὲ μάλιστα ὁ τόνος τῆς ῥηθείσης λέξεως τῷ πατρόκλεια, δολώνεια, καὶ τοῖς ὁμοίοις.* Vnde coniicias voluisse eum intelligi *Ὀδύσσεια πράγματα*, nisi idem cogitare se *Ὀδύσσειαν πραγματείαν* diserte diceret ad Iliad. K. p. 785. *προπαροξύνονται δὲ — αἱ τοιαῦται λέξεις, ὥσπερ καὶ Τηλεγόνεια κατὰ τὴν παλαιὰν ὀρθογραφίαν, ἡ κατὰ Τηλεγόνους πραγματεία, καὶ Ἡράκλεια, ἡ κατὰ Ἡρακλέα, καὶ Ὀδύσσεια, ἡ κατὰ Ὀδυσσέα.* Quid igitur de istorum Iliadis et Odysseae nominum vera vi ac potestate statuendum est? Respondeo cum Horatio: Omnia scire nefas!

videntur, qui Terentium vocant in auxilium, in prologo dicentem, se personas transtulisse in *Eunuchum suam.* Hoc enim sermonis exemplum nequaquam ad rem pertinet, simul quia ibi vox Eunuchus adpositionis non adtributionis loco stat, simul quia mentio fabulae proxime antecessit pariter atque continuo sequitur. Absolute enim et extra contextam orationem ita a Romanis scriptum nusquam inveni, ideoque nec probandum nec aemulandum esse quorundam putidam diligentiam arbitror, qui cum Plautum vel Terentium aliquid scripsisse in Pseudolo aut Phormione *sua* pronunciant, nescio quam eruditionis speciem prae se ferre sibi videntur. Qua quidem specie deceptus clarissimus Plautinarum fabularum editor Taubmannus in eum errorem incidit, ut nomen adeo prologi cum feminini generis adtributo posse coniungi existimaret. In qua re excusatius peccasset, nisi suae alucinationis culpam in immerentem Iustum Lipsium, virum cuius auctoritati multum semper tribuendum, nunc propter cognomines illius generos meos etiam patrocinandum putaui, inconsulte transtulisset. Vix enim recte oculis cernere me existimaui, cum in Taubmanni notis ad Poenulum legerem Lipsii super prologo iudicium his vitiosis verbis expressum: „Plautina prologus haec, etsi non Plauti," cumque eandem maculam a doctissimo Koepkio, Taubmanni vestigia bona fide premente, Lipsio adspergi viderem. Itaque nihil prius habui, quam ipsum Lipsium de sententia sua interrogare, qui quidem mihi scripto (in libro de Amphitheatro. c. 15.) ita respondit: *Plautinus prologus, etsi non Plauti.* En non

inutile testimonium in caussa propria! Sed redeo, unde mea declinavit disputatio, ad fabularum Plautinarum titulos, quorum nomina ea, quae adiectivorum formam habent, nisi pro substantivis valere patiaris, non meream quantum in mari aquarum est, ut pro Plautinis agnoscam. Eodem igitur iure, quo Titinius comoediarum suarum aliam inscripsit nomine Psaltriae, aliam Tibicinae, usus est Naeuius, Plautus ceterique poetae comici in inveniendis fabularum titulis, quorum cum frequens usus, tum nonnullorum significatio nullam habet vim ad euertendam nostram sententiam. Nam quod a feminarum appellationibus plerumque ac libenter repeterent illi fabularum inscriptiones, eius rei caussa sita est in natura comoediae, cuius argumentum fere semper vertitur in mulierum amoribus, quarum illecebris non solum morandus erat spectator, ut ait Horatius (Eclog. ad Pison. 222.), sed etiam inuitandus. Quod vero ambiguam quorundam titulorum interpretationem adtinet, ea aut fortunae imputanda est, qua ipsae fabulae perierunt, aut, si supersunt, neque cum titulo satis conveniunt, id ipsum, quod contendimus, probare videtur, non unum eundemque esse fabulae atque tituli auctorem. Potest autem fieri, ut titulus argumento quidem bene respondeat, sed propter formam a grammatica veritate abhorrentem ferri nequeat. Eius rei singulare exemplum nomen Poenuli est, quo, si originem quaeris, nullum potuit accommodatius ad argumentum fabulae indicandum inueniri; si figuram vocabuli respicis, vix aliud reperias, quod grammaticum magis aversari deceat; tot caussae afferri possunt,

quae istud nomen a Romana civitate exulare iubent. Ac primo satis mirabile est, cum Romani saepissime Poenos pro Carthaginensibus dixerint, ne unum quidem apud eos, qui de ista gente aliquid memorarunt, reperiri locum, ubi Poenus vocetur Poenulus. Vnde facile suspiceris, hoc postremum vocabulum aut omnino non usitatum fuisse, aut, si quando fuerit, non parem cum altero habuisse significationem.

Iam cum istius formae nomina hanc vim habeant, ut minuant deprimantque notionem ei verbo inhaerentem, unde derivantur, quid Poenulus indicare potest, praeterquam hominem natione quidem Poenum, sed ulla aliqua in re alios Poenos non aequiparantem, quemadmodum amatorculus infra amatorem est, aut homunculus homini postponitur. Admittunt autem huius generis vocabula varium usum, et personam, cui tribuuntur, alia minorem esse ostendunt vel corpore, vel annis, vel pretio ac dignitate. Res igitur haud dubia videtur, quin Plautus, si ex duobus Poenis in scenam productis unum Poenulum vocitare voluisset, aliquam illarum, quas dixi, rerum habuisset rationem; quarum tamen nulla in alterutrum ita cadit, ut propterea ad vituperium aut laudem insignis fuisse videatur. Nam deterior aliqua Hannonis aut Agorastoclis corporis conditio per totam fabulam non commemoratur; cur vero alter prae altero contemnendus esset, nulla caussa deprehenditur; quod denique fratris filius aetate minor erat patruo, id non sufficiebat ad nomen dandum adolescenti, [si quidem, ut Camerarius putavit, ad illum

spectabat titulus*)] quod nisi blanditiarum gratia, quibus in titulo fabulae non erat locus, non iunioribus quibuslibet, sed iis tantum, qui nondum ex ephebis excesserant, serio dari solebat. Quocunque igitur nos convertimus, nullam videmus idoneam rationem illius fabulae tituli. Quid? quod ille repugnat adeo verbis**) prologi, ubi ipse Plautus dicitur inscripsisse comoediam *Patruus Pultiphagonides* h. e. Carthaginensis; (id quod in Plaut. Cup. Ferculo XIV. demonstravimus) quo nihil aptius ad fabulae argumentum designandamque primariam personam a poeta fieri potuit. Cum enim duo Poeni in hac comoedia suas quisque partes agant, graecum autem nomen *Carchedonius* ambiguum faciat, uter maxime intelligendus sit; poeta adiecta voce *patruus* non solum illi dubitationi occurrit, sed omnino tam clarum invenit titulum, ut non adpareat, cur eum cum monstruoso nomine unquam commutatum voluerit. Recte enim monstruosum illud appello propter deminutivi formam, qua nomina gentilicia induere, quod sciam, Romanis non in usu fuit, excepto uno vocabulo *Graeculus*, cuius nullum in latinis libris reperimus vestigium

*) Bellermannus, qui idem statuit, in nonnullis libris manu scriptis huic fabulae nomen esse *Patruus* dicit. Vellem hos libros accuratius nobis indicasset.

**) Ob haec prologi verba Iano Gulielmio visa est haec fabula πολυωνυμίαν habere, cuius auctorem si ipsum poetam fuisse censuit, oportuit eum illius inconstantiae caussas exponere. Quod autem alias *plerasque* Plauti fabulas plura nomina habuisse statuit, in eo manifesto erravit.

ante Ciceronis aetatem; qui quidem ut Graecorum sui temporis eruditorum virorum famam cognominis, nescio a quo inventi, exilitate attenuaret derisuique propinaret, [illegible] illud usurpavit, atque adeo ipse, quod Plutarchus in [illegible] testatur, per convicium graecculus appellatus fuisse v[illegible]) (cfr. Meursius in Auctar. Philolog. c. VII.) Sed qui[illegible] qui talem caussam irridendi non haberet, tamen in mentem venerit, ut nomen Poenuli fingere vellet, id nos quidem iuxta cum ignarissimis scire ingenue fatemur.

---

*) Videtur inquam; quandoquidem graeca Plutarchi verba *γραῖκος καὶ σχολαστικὸς* plane id exprimunt, quod Romani voce graeculus significatum voluerunt.